

EL LLEGAT INDIA
DESAPAREGUT

1937 Colecciones Mur. s. Felip de G. s.
COSTA BRAVA V. G. DE CALELLA

RICARD MUR / AMSFG - FONTS MUR

Anna Castellví Becerra

EL LLEGAT INDIA DESAPAREGUT

 efadós®

EL LLEGAT INDIA DESAPAREGUT

Col·lecció «Catalunya Desapareguda»

Primera edició: febrer del 2024

© dels textos: Anna Castellví Becerra

© del pròleg: Tate Cabré Massot

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció «Catalunya Desapareguda»: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:
Editorial Efadós

Hi col·labora:
Xarxa de Municipis Indians de Catalunya

Assessorament lingüístic:
M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

Autoria desconeguda / Fons Enric Castelló Vives

Acrònims:

ACAE (Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà)
ACAP (Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès)
ACPE (Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany)
AFB (Arxiu Fotogràfic de Barcelona)
AHFF (Arxiu Històric Fidel Fita)
AHMM (Arxiu Històric Municipal del Masnou)
AHSI (Arxiu Històric Municipal de Sitges)
AIAB (Arxiu d'Imatges Ajuntament de Begur)
AMCA (Arxiu Municipal de Calonge i Sant Antoni)
AMCNM (Arxiu Municipal de Canet de Mar)
AMP (Arxiu Municipal de Palafrugell)
AMSG (Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guixols)
AMTDM (Arxiu Municipal de Torroella de Montgrí)
CRDI (Centre de Recerca i Difusió de la Imatge)
IEFC (Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya)
SAMLM (Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar)

ISBN 978-84-19736-30-7
DL B-1582-2024
Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Joies patrimonials amb regust d'ultramar

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Fotografies antigues, patrimoni viu

Pàg. 13

L'EMPORDÀ

La fil·loxera i el corall

Pàg. 53

LA SELVA MARÍTIMA

Indians o 'americanos'

Pàg. 81

EL MARESME

Bressol de navegants

Pàg. 125

EL GARRAF

Aires colonials

Pàg. 153

L'ALT I EL BAIX Penedès I EL TARRAGONÈS

Comerciants i gent de mar

Pàg. 167

INDIANS DE TERRA ENDINS

A la recerca d'un futur millor

Pàg. 184

SUMARI

Pròleg

JOIES PATRIMONIALS AMB REGUST D'ULTRAMAR

Dra. Tate Cabré Massot

L'Anna Castellví és una dona emprenedora. La seva vida professional és una calca de la seva manera de fer riallera i positiva, encuriosida i creativa, perfeccionista i eficient, però, sobretot..., inesgotable! Quan la gent plega, l'Anna continua amb el cotxe, el mòbil, l'ordinador... Encara que sigui de nit o festa..., com aquells catalans que se'n van anar a fer les Amèriques..., entre ells dues cosines de la seva àvia que es deien, precisament, Amèrica i Àfrica. Aquest record, entre aventurer i literaturesc, de les parentes americanes devia influir en la decisió que l'Anna va prendre el 2015 d'ac-

ceptar la responsabilitat com a coordinadora de la Xarxa de Municipis Indians de Catalunya. Des de llavors, la seva presència en el món de l'estudi dels indians s'ha fet notòria, amb noves iniciatives, com els quaderns pedagògics per a escolars, els tasts de vi i xocolata amb relats indians, el Centre d'Interpretació dels Indians de Begur, la recerca sobre les dones al món indià i, darrerament, el patrimoni indià desaparegut. Teniu a les mans una joia gràfica del món indià que ja no veurem mai més... Perquè els temps han canviat, algunes famílies s'han extingit i s'ha perdut el seu llegat... Altres cops, l'especulació que comporten els moments d'eufòria econòmica i els booms urbanístics s'ha empassat les antigues mansions,

de vegades fins i tot avingudes senceres de cases amb jardins de palmeres que ja no veurem mai més... I, malauradament, cap edifici té la perdurabilitat assegurada. Cada any en desapareix algun, estigui protegit o no. Això és així. Per sort, l'Editorial Efadós té una col·lecció de patrimoni desaparegut i, en el cas dels indians, l'Anna ha rescatat de l'oblit la Vila Formosa i el Balneari Lloveras d'Arenys de Mar, la Torre Xinesa de Vilassar de Mar, el pont de Colom d'Olot, l'Observatori Patxot de Sant Feliu de Guíxols, els passejos marítims de Blanes, de Lloret, d'Arenys... Amb el *savoir-faire* de qui domina el tema, ens documenta i ens explica aquestes joies patrimonials amb regust ultramarí, fent-les tornar a la vida, embolcallant-les, com ningú més ho podria fer, amb aromes de cafè, copa i puro, palmeres, casinos i el llarg estiueig dels nostres avantpassats... Gaudiu-ne!

Introducció

FOTOGRAFIES ANTIGUES, PATRIMONI VIU

Anna Castellví i Becerra

Mirar fotografies antigues és un exercici per conèixer millor la nostra història i la vida dels nostres avantpassats.

Amb aquest llibre us proposem un recorregut, un itinerari i, fins i tot, una passejada per aquest llegat desaparegut. Un viatge en el temps pel patrimoni indià en diferents municipis catalans, la majoria membres de la Xarxa de Municipis Indians de Catalunya. Hem volgut mostrar el que ha desaparegut i, per altra banda, el conegut.

En aquesta introducció he volgut posar la imatge del primer edifici –juntament amb la Llotja de Mar– que fou

fotografiat a la Península: els Porxos d'en Xifré. El 10 de novembre del 1839, el fotògraf Ramon Alabern i Moles, amb una càmera portada des de París, fou l'encarregat d'enquadrar aquest edifici amb un temps d'exposició de 22 minuts: un acte públic amb banda de música inclosa per al gran esdeveniment. Malauradament, el daguerrotip resultant ha desaparegut, ja que fou sortejat entre els 103 assistents a l'acte.

La segona fotografia és la que assignàvem a l'indià arenenc Josep Xifré i Casas, que alhora va ser el promotor i propietari de l'edifici conegut com a «Porxos d'en Xifré». Però no és així. Gràcies a les investigacions de l'arxiver de l'Arxiu Municipal d'Arenys de Mar,

AUTORIA DESCONEGUDA / AFB

PORXOS D'EN XIFRÉ

Aquest edifici d'estil isabelí és un exemple de l'arquitectura barcelonina i símbol del progrés de la ciutat de l'època. Ostenta el privilegi de ser el primer edifici fotografiat de tota la Península. El 10 de novembre del 1839, el fotògraf Ramon Alabern l'escollí per realitzar el primer daguerreotip i immortalitzar-lo.

JOSEP XIFRÉ I CASAS

Aquesta imatge que sempre hem assignat a l'indià Josep Xifré i Casas, ara sabem que no és d'ell. La fotografia ens mostra la imatge d'un home jove que de cap de les maneres pot ser Xifré, que el 1839 –data del primer daguerreotip– tenia 62 anys.

AUTORIA DESCONEGUDA / AHFF

Hug Palou, ara sabem que aquesta imatge no correspon a Xifré i Casas.

Vosaltres mateixos en podeu treure les conclusions: si aquest daguerreotip data de l'any 1839 i Xifré moria el 1856, a 79 anys, és impossible que aquesta imatge sigui d'ell, ja que l'any 1839 tenia 62 anys i la fotografia mostra un noi relativament jove. Aquesta fotografia va ser feta en algun moment entre el 1861 i el 1863, i, segons les dades que es desprenen del revers de la imatge, va ser realitzada pel fotògraf francès Louis Charles Raoul Vernay, conegut com a «comte de Vernay». Aquest fotògraf, després de viatjar per Cuba, Puerto Rico, Santo Domingo i Amèrica del Sud, l'any 1861 va obrir un gabinet de retrats a l'actual rambla dels Caputxins de Barcelona. Una altra dada que confirma que no pot ser Josep Xifré l'home de la fotografia és que aquest mor el 1856.

Vull que aquestes dues fotografies siguin l'esquer que us encurioseixi per tal de voler esbrinar tot el que aquest

llibre que teniu a les mans us pot explicar dels indians i la seva història. Escriure els relats d'aquest patrimoni indià ha estat un plaer. Amb aquestes petites històries vull valorar els promotors, els mestres d'obres, els arquitectes, pintors, escultors d'aquest magnífic llegat indià del qual gaudim a Catalunya i alhora explicar qui eren les persones que hi van viure. Deixeu-vos portar per la curiositat.

Alhora, vull manifestar un agraïment infinit a tota la feina de recopilació i documentació realitzada per les arxiveres i arxivers municipals, i especialment l'Hug d'Arenys, l'Aitor de Blanes, la Núria de Begur, la Montse de Calonge i Sant Antoni, la Yolanda de Canet de Mar, el Xavi de Lloret de Mar, la Cristina de Sant Pol de Mar, el Xavier de Sitges i la Sílvia de Vilanova i la Geltrú, als quals he demanat un cop de mà. D'altra banda, sense la generositat de les persones que van aportar el seu llegat gràfic, el seu saber i els seus records als arxius, aquest llibre no hauria estat possible. Moltíssimes gràcies.

AUTORIA DESCONEGUDA / COL·LECCIÓ ADRIÀ L. SALA

L'EMPORDÀ

La fil·loxera i el corall

Els nois de l'Empordà van emigrar a Amèrica per diferents motius, bàsicament econòmics, o per estalviar-se de fer el servei militar, que llavors tenia una durada d'entre vuit i deu anys. Durant la segona meitat del segle XIX, la fil·loxera va devastar tots els conreus de vinya de l'Empordà i va arrossegar a la misèria moltes famílies pageses. Tal com narra Josep Pla en el seu llibre dedicat a Cadaqués: «Fa un segle tota la població va estar totalment rodejada de vinyes cultivades sobre els marges... Va venir la fil·loxera i el paisatge de Cadaqués es va transformar completament. Les vinyes foren devastades, i ara en queden molt poques. Al lloc de les vinyes, sobre els plans dels marges, es plantaren oliveres. Fins que la producció d'oli no arribà a un cert volum, els anys varen ésser molt dolents». Una altra important font d'ingressos era el corall, el preu del qual, a conseqüència del descobriment de nous jaciments a Itàlia, va caure en picat. Davant d'aquesta situació de crisi, molts joves veien el seu futur lluny del seu municipi. Va ser llavors quan s'iniciaren les primeres migracions a Amèrica i quan va aparèixer el navegant de barretina i d'arracada a l'orella. Per un motiu o altre, molts nois de Cadaqués, l'Escala, Begur, Calonge i Sant Antoni i Palafrugell van travessar l'Atlàntic, ja que veien Amèrica com la terra de les oportunitats.

AUTORIA DESCONEGUDA / COL·LECCIÓ ADRIÀ L. SALA

CASINO LA BENÈFICA O L'AMISTAT

Era la residència de la família Godó-Car, que la va cedir, primer, a la societat La Benèfica, el 1856. Més tard es convertí en la Sociedad Recreativa L'Amistat (1896), un centre d'esbarjo i punt de trobada dels *americanos* cadaquesencs quan tornaven d'Amèrica.

EL PORT NATURAL

Els cadaquesencs vivien de cara al mar. Allunyats geogràficament d'altres poblacions de la comarca, escolliren el mar com a sortida. El port natural de Cadaqués era el primer pas de l'aventura a ultramar dels *americanos*. Molts havien viatjat a l'Havana i, tanmateix, no havien trepitjat mai Figueres, que ells anomenaven «la plana». Dos països els van atreure: Cuba i Argentina.

L. ROISIN (ED.) / ACAE

